

Θεσμοθετώντας Αμυντικές Σπουδές στην Ελλάδα: Είναι καιρός!

ΑΣΦΑΛΕΙΑ & ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Αντώνης ΚΑΜΑΡΑΣ

Επιστημονικός Συνεργάτης ΕΛΙΑΜΕΠ

Οκτώβριος 2020
Policy Paper #41/2020

Θεσμοθετώντας Αμυντικές Σπουδές στην Ελλάδα: Είναι καιρός!

Copyright © 2020

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ)

Λεωφ. Βασιλίσσης Σοφίας 49, 10676, Αθήνα Τηλ: (+30) 210 7257110-1, fax: (+30) 210 7257114,

e-mail: eliamep@eliamep.gr, url: www.eliamep.gr

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος

Το ΕΛΙΑΜΕΠ δεν υιοθετεί ως ίδρυμα πολιτικές θέσεις. Καταβάλλει μάλιστα προσπάθεια να παρουσιάζονται στα πλαίσια των εκδηλώσεών του και στο μέτρο του δυνατού όλες οι υπάρχουσες απόψεις. Υπό το πρίσμα αυτό, οι αναλύσεις και οι γνώμες που δημοσιεύονται στις σειρές του θα πρέπει να αποδίδονται αποκλειστικά στους συγγραφείς και να μην θεωρείται ότι αντιπροσωπεύουν απαραίτητα τις απόψεις του Ιδρύματος.

Αντώνης ΚΑΜΑΡΑΣ

Επιστημονικός Συνεργάτης ΕΛΙΑΜΕΠ

Η μετάφραση στα ελληνικά από τα αγγλικά έγινε από τον κ. Γιώργο Νταβατζίκο.

Summary

- Αυτό το Κείμενο Πολιτικής υποστηρίζει ότι είναι επιτακτική ανάγκη, για την ελληνική εθνική άμυνα, να αναπτυχθούν οι αμυντικές σπουδές σε ελληνικά πανεπιστήμια και σε δεξαμενές σκέψης.
- Μεταξύ άλλων λόγων, η αποστροφή προς το στράτευμα που προκάλεσε η δικτατορία στα ελληνικά πανεπιστήμια και η ευρύτερη κοινωνική αποδοχή της μυστικότητας σε ότι σχετίζεται με θέματα εθνικής ασφάλειας ανέστειλαν σοβαρά την ανάπτυξη αμυντικών σπουδών και του διαλόγου που σχετίζεται με την άμυνα στην Ελλάδα.
- Με τη σειρά του, η έλλειψη ενός καλά ανεπτυγμένου κλάδου αμυντικών σπουδών στην Ελλάδα έχει ωφελήσει τις δυνάμεις της συντήρησης και συνεπώς συνέβαλε στην καθυστέρηση του εκσυγχρονισμού των ενόπλων δυνάμεων της Ελλάδας· έχει υπονομεύσει τον δημόσιο διάλογο για την εθνική άμυνα, συμβάλλοντας έτσι στην άγνοια των Ελλήνων πολιτών για τη διάβρωση της στρατιωτικής αποτροπής του έθνους· στέρησε από την πολιτική και στρατιωτική ηγεσία της Ελλάδας καινοτόμους προβληματισμούς και προτάσεις πολιτικής που σχετίζονται με την άμυνα.
- Οι αμυντικές σπουδές στην Ελλάδα θα πρέπει να επικεντρώνονται σε δύο προτεραιότητες, δηλαδή στην απομυθοποίηση και στην σύγκριση. Με την απομυθοποίηση, εννοούμε ότι οι μελετητές πρέπει να φέρουν στην εθνική άμυνα τον τύπο των αναλυτικών εργαλείων που έχουν χρησιμοποιηθεί από καιρό σε άλλους τομείς με χαμηλή απόδοση στην Ελλάδα, όπως η δημόσια υγεία και η δημόσια εκπαίδευση. Με την σύγκριση, εννοούμε ότι οι μελετητές πρέπει να συγκρίνουν την απόκτηση οπλικών συστημάτων, τη δομή και το δόγμα των ενόπλων δυνάμεων της Ελλάδας και την Έρευνα και Ανάπτυξη που σχετίζεται με την άμυνα, με χώρες που αντιμετωπίζουν παρόμοιες προκλήσεις εθνικής ασφάλειας με την Ελλάδα, όπως η Ταϊβάν, η Σουηδία και το Ισραήλ.

Εισαγωγή

Το παρόν Κείμενο Πολιτικής επιδιώκει την ανάδειξη της ανάγκης δημιουργίας μία ερευνητικής μονάδας αφιερωμένη στις αμυντικές σπουδές. Εξαιτίας της στρατηγικής αντιπαλότητας με την Τουρκία, η Ελλάδα διατηρεί υψηλές αμυντικές δαπάνες, συγκριτικά με το ΑΕΠ της, μεταξύ των χωρών του NATO, με τις αμυντικές δαπάνες να υπερβαίνουν σταθερά το 2% του ΑΕΠ, ακόμα και κατά την διάρκεια της δημοσιονομικής κρίσης. Παρόλα αυτά και δεδομένου ότι οι αμυντικές σπουδές καθιερώθηκαν ως ξεχωριστό αντικείμενο ακαδημαϊκής έρευνας τουλάχιστον από την δεκαετία του 1950 στο Ηνωμένο Βασίλειο και μεταγενέστερα αλλού, η Ελλάδα δεν διαθέτει μία ερευνητική μονάδα ή ένα πανεπιστημιακό τμήμα αποκλειστικά αφιερωμένο στις αμυντικές σπουδές. Συνεπώς, η εθνική άμυνα, η οποία είναι το ύστατο δημόσιο αγαθό που ένα κυρίαρχο κράτος καλείται να παράγει, είναι σημαντικά υπο-ερευνημένο στην Ελλάδα τόσο αυτό καθ' αυτό όσο και σε σύγκριση με άλλα σημαντικά δημόσια αγαθά, όπως η δημόσια υγεία και η δημόσια εκπαίδευση.

Το κυρίαρχο σκεπτικό αυτού του κειμένου πολιτικής είναι ότι η σημαντική, υψηλής ποιότητας και δημόσια διαθέσιμη ακαδημαϊκή έρευνα είναι όχι μόνο κατάλληλη σε μία δημοκρατική πολιτεία, όπως την ελληνική, σε θέματα σχετικά με την εθνική άμυνα, αλλά και απαραίτητη για την δυνατότητα αυτής της ελληνικής πολιτείας να αναπτύξει και να εφαρμόσει μία διαχρονικά αποτελεσματική πολιτική εθνικής ασφάλειας.

Το κείμενο αναπτύσσεται ως εξής:

Στην πρώτη ενότητα θα παρουσιάσουμε μία σύντομη περιγραφή των περιορισμών των τωρινών αποτελεσμάτων των αμυντικών σπουδών και της θεσμοθέτησης αυτών στην Ελλάδα.

Στην δεύτερη ενότητα αναλύουμε αυτούς τους περιορισμούς στα πλαίσια μίας ανασκόπησης του δημοσίου διαλόγου ο οποίος ανέκυψε από την αυξανόμενη Ελληνοτουρκική ένταση των τελευταίων δέκα μηνών, ξεκινώντας από την υπογραφή της Τουρκο-Λιβυκής συμφωνίας τον Δεκέμβριο του 2019 και καταλήγοντας στην πρόσφατη ανάπτυξη Τουρκικών και Ελληνικών ναυτικών δυνάμεων εξαιτίας της ερευνητικής δραστηριότητας του Oruc Reis (θα γίνεις επίσης αναφορά σε άρθρα στον τύπο των προηγούμενων δύο ετών σε ορισμένες περιπτώσεις).

Στην τρίτη ενότητα, επιδιώκουμε να αποδείξουμε ότι η εθνική άμυνα, στα πλαίσια μίας δυναμικής έρευνας στον τομέα των αμυντικών σπουδών στην Ελλάδα, πρέπει να απομυθοποιηθεί, υπό την έννοια ότι πρέπει να ερευνηθεί όπως κάθε άλλο παρεχόμενο από το ελληνικό κράτος δημόσιο αγαθό, όπως η δημόσια υγεία και η δημόσια εκπαίδευση. Επίσης, θα συσχετίσουμε τις αμυντικές σπουδές στην Ελλάδα με την συγκριτική προοπτική όπως αυτή έχει καθιερωθεί από τις εθνικές αμυντικές πολιτικές άλλων κρατών και από την επιστημονική βιβλιογραφία που αυτές έχουν προκαλέσει. Εν συνεχεία, θα συσχετίσουμε την απομυθοποίηση και την συγκριτική προοπτική με τις παρούσες προτεραιότητες της ελληνικής κυβέρνησης σχετικά με την εθνική άμυνα της Ελλάδος, όπως αυτές περιεγράφηκαν προσφάτως.

Στην τέταρτη και τελευταία ενότητα θα πραγματοποιήσουμε μία σύντομη ανασκόπηση της συμπληρωματικότητας μεταξύ των αμυντικών σπουδών και άλλων πεδίων ακαδημαϊκής έρευνας στην Ελλάδα.

Σε τι επίπεδο βρίσκονται σήμερα οι αμυντικές δαπάνες και γιατί;

Εξ όσων γνωρίζουμε δεν υπάρχει κάποιο τμήμα ή ερευνητικό κέντρο σε δημόσιο πανεπιστήμιο αποκλειστικά αφιερωμένο στις αμυντικές σπουδές. Οι αμυντικές σπουδές υπάρχουν σε ερευνητικά κέντρα διεθνών σχέσεων των δημοσίων πανεπιστημίων ωστόσο το παραγόμενο έργο είναι ανεπαρκές και η εξειδίκευση του προσωπικού είναι πολύ περιορισμένη. Ερευνητές με ένα υπόβαθρο στις αμυντικές σπουδές υπάρχουν σε τμήματα διεθνών σχέσεων των δημοσίων πανεπιστημίων αλλά είναι απομονωμένοι και δεν περιστοιχίζονται από μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών αφοσιωμένα στις αμυντικές σπουδές, τα οποία να παράγουν μία σταθερή ροή μεταπτυχιακών και διδακτορικών φοιτητών. Ειδικότερα, δεν φαίνεται να υπάρχει σημαντικός αριθμός Ελλήνων ακαδημαϊκών με προσανατολισμό στις αμυντικές σπουδές σε πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα στο εξωτερικό οι οποίοι να συμμετέχουν ενεργά στην ερευνητική μελέτη, την διαμόρφωση πολιτικής και τον δημόσιο διάλογο σχετικά με την ελληνική εθνική άμυνα και/ή οι οποίοι να επιστρέφουν στην Ελλάδα για να καταλάβουν ακαδημαϊκές θέσεις σχετικές με τις αμυντικές σπουδές ανανεώνοντας έτσι τον τομέα αυτόν. Με μικρές μόνο εξαιρέσεις, φαίνεται ότι οι στρατιωτικές ακαδημίες των ενόπλων δυνάμεων δεν έχουν απασχολήσει και/ή παράγει κορυφαίους μελετητές στον τομέα των αμυντικών σπουδών με ένα διεθνώς αναγνωρισμένο σύνολο δημοσιεύσεων και με ενεργή παρουσία στον δημόσιο διάλογο σχετικά με την εθνική άμυνα.

Είναι σημαντικό ότι περιοδικά και ιστοσελίδες σχετικές με τις ένοπλες δυνάμεις παρέχουν μία σταθερή ροή πληροφοριών, αναλύσεων και σχολιασμού της ελληνικής εθνικής αμυντικής πολιτικής και των ενόπλων δυνάμεων. Ωστόσο, η αναλυτική υποδομή είτε των δημοσίων πανεπιστημίων είτε των δεξαμενών σκέψης δεν έχει ούτε την έφεση ούτε και το αναλυτικό βάθος να διαχωρίσει τι είναι χρήσιμο και τι όχι, από αυτή την ροή, και έτσι να γίνει ωφέλιμη χρήση του παραγόμενου έργου, το οποίο είναι αναπόφευκτα εξαιρετικά μεταβαλλόμενης ποιότητας σε όρους ποιότητας διαθέσιμης εξειδίκευσης, και της αξιοπιστίας εκείνων που το παράγουν.

Είναι σημαντικό να εικάσουμε τους λόγους πίσω από την χαμηλή απόδοση των αμυντικών σπουδών. Ο προσδιορισμός των αιτιών της χαμηλής απόδοσης θα μας φέρει εξάλλου στα μισά του δρόμου για την αντιμετώπιση της. Θα επικαλεστούμε τέσσερις λόγους για τους οποίους πιστεύουμε ότι οι αμυντικές σπουδές στην Ελλάδα είναι σε πολύ χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης.

Πρώτα, η κληρονομιά της ανελευθερίας στα πανεπιστήμια κατά την περίοδο της στρατιωτικής δικτατορίας το διάστημα 1967-1974, η οποία κατέστησε τοξική για την ελληνική ανώτατη εκπαίδευση και ιδιαίτερα για τις κοινωνικές επιστήμες οποιαδήποτε σχέση με τις ένοπλες δυνάμεις. Όπως έχει σημειωθεί, η αντίδραση στην κρατική καταπίεση της δικτατορίας στα ελληνικά δημόσια πανεπιστήμια κατέστησε, στην μεταπολίτευση, τα τελευταία έναν ιδιόρρυθμο νομικό χώρο όπου ένα εύρος απόψεων και θεμάτων θεωρούνται αθέμιτες ιδιαίτερα από αριστερές φοιτητικές παρατάξεις και επομένως η εξέταση και η συζήτηση αυτών παρακωλύεται¹. Συνεπώς, οι ακαδημαϊκοί αυτό-λογοκρίνονται και απέχουν από την ενασχόληση με θέματα και ερευνητικά πεδία τα οποία θα προκαλούσαν μία τέτοια αντίδραση. Για να δώσουμε

¹ Δείτε I.N. Grigoriadis and A. Kamaras, 2012. 'Reform Paradoxes: academic freedom and governance in Greek and Turkish higher education' *Southeastern European and Black Sea Studies*, 82: 135-152.

ένα παράδειγμα, κατά την άποψη του συγγραφέα, ένα μάθημα εθνικής αμυντικής πολιτικής με υποτιθέμενο τίτλο «Από τα θερμά επεισόδια στον πόλεμο: εθνική άμυνα την τρέχουσα περίοδο» με φοιτητές αξιωματικούς και προσκεκλημένους στις διαλέξεις ένστολους και πολιτικό προσωπικό υπεύθυνο για την χάραξη της αμυντικής πολιτικής δεν θα μπορούσε να προσφερθεί σε ελληνικά δημόσια πανεπιστήμια χωρίς τεράστιες αντιπαραθέσεις και επαναλαμβανόμενες ταραχές².

Δεύτερον, η απουσία ενδιαφέροντος από τα δημόσια πανεπιστήμια έχει πιθανότατα προκαλέσει παρενέργειες και στις στρατιωτικές ακαδημίες και τις μη-κερδοσκοπικές δεξαμενές σκέψης. Οι ακαδημίες δεν έχουν υποχρεωθεί να αντιστοιχίσουν το βάθος και την υπεροχή των δημοσίων πανεπιστημίων στις αμυντικές σπουδές, καθώς αυτό το βάθος και η υπεροχή δεν υφίσταται, και άρα εστιάζουν σε στενότερες τεχνικές πλευρές των προγραμμάτων σπουδών τους και προσελκύουν ερευνητές στον τομέα των αμυντικών σπουδών περιορισμένου διεθνούς βεληνεκούς. Οι δεξαμενές σκέψης δεν έχουν ωφεληθεί από την καθιέρωση δυναμικών αμυντικών σπουδών οι οποίες θα μπορούσαν να τους παρέχουν μία σταθερή ροή υψηλής ποιότητας μελετητών των αμυντικών σπουδών και άρα να καταστήσουν την έρευνα στον τομέα αυτόν επιφανή στον δημόσιο διάλογο, με κύρος και άρα ελκυστική στην Ελληνική ευεργεσία.

Τρίτον, καθώς η άμυνα δεν χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά κυρίως από εθνικούς πόρους, οι Έλληνες κοινωνικοί επιστήμονες δεν μπορούν να προσδέσουν την έρευνά τους, όπως έχουν κάνει σε άλλους τομείς πολιτικής, σε διαφανείς ροές ευρωπαϊκών χρηματοδοτήσεων και τα αντικείμενα πολιτικής, τα οποία διευκολύνουν αυτές οι ροές χρηματοδότησης, σε μία ποικιλία τομέων που εκτείνεται από την Έρευνα και Ανάπτυξη μέχρι την αστική αναγέννηση και την κοινωνική πρόνοια. Ειδικότερα, η άμυνα αποκλείεται από τα όρια ευθύνης οργανισμών όπως ο ΟΟΣΑ – για παράδειγμα σε αντίθεση με την εκπαίδευση και την υγεία – οι οποίοι παράγουν μία πλούσια ροή δεδομένων, συγκριτικών αναλύσεων και προτάσεων πολιτικής για όλα τα κράτη-μέλη, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας. Το NATO είναι, για τους σκοπούς αυτής της ανάλυσης, ένας συναφής οργανισμός με την Ευρωπαϊκή Ένωση εξαιτίας του διακρατικού του χαρακτήρα και της αποστολής του η οποία περιλαμβάνει την ανάπτυξη κοινά συμφωνηθέντων αμυντικών πολιτικών και την επίτευξη της διαλειτουργικότητας μεταξύ των ενόπλων δυνάμεων των κρατών-μελών. Όμως, τα δημόσια διαθέσιμα δεδομένα, οι αναλύσεις, συγκριτικές μελέτες και οι προτάσεις πολιτικής του NATO δεν συγκρίνονται, όσον αφορά την δυνατότητα τους να προκαλέσουν και διαμορφώσουν την ακαδημαϊκή έρευνα, με τα δεδομένα, τις αναλύσεις, της μελέτες και τις προτάσεις πολιτικής της ΕΕ και του ΟΟΣΑ.

Τέλος, η διαδεδομένη παραδοχή μεταξύ της ελίτ και της κοινής γνώμης στην Ελλάδα, ότι τα στρατιωτικά θέματα πρέπει να περιβάλλονται από μυστικότητα, έχει επίσης περιορίσει την έρευνα στον τομέα της άμυνας. Αυτό είναι ένα θέμα το οποίο θα συζητήσουμε περαιτέρω στην ανάλυσή μας της δημόσιας συζήτησης γύρω από την εθνική άμυνα τους τελευταίους δέκα μήνες.

² Το Πάντειο Πανεπιστήμιο, στο οποίο ανήκει ένα από τα κορυφαία think tank στις της Ελλάδας στις διεθνείς σχέσεις, το ΙΔΙΣ, έχει υποφέρει σε μεγάλο βαθμό από διαταραχές που προκλήθηκαν από φοιτητές με έναν από τους κορυφαίους ειδικούς στις Ελληνο-τουρκικές σχέσεις στην Ελλάδα, τον καθηγητή Άγγελο Συρίγο, να έχει υποστεί φυσική βία επειδή κατέκρινε ένα περιστατικό graffiti στις εγκαταστάσεις του πανεπιστημίου την ώρα που αυτό γινόταν.

Από το Τούρκο-Λιβυκό Σύμφωνο στην ναυτική ακροσφαλή διπλωματία: τι μαθαίνουμε από τον δημόσιο διάλογο για τις αμυντικές σπουδές στην Ελλάδα

Μία σημαντική πρόκληση πολιτικής, που ξεδιπλώνεται στην πάροδο του χρόνου, η οποία αποτελεί αντικείμενο επιτακτικής προσοχής των κορυφαίων υπεύθυνων για την χάραξη πολιτικής και κυριαρχεί στις ειδήσεις αναπόφευκτα έλκει στον δημόσιο διάλογο μία κρίσιμη μάζα γραφειοκρατών και εμπειρογνομόνων που διαθέτει μία χώρα. Αυτό συμβαίνει στην περίπτωση της περιόδου που ξεκίνησε από την υπογραφή του Τούρκο-Λιβυκού ναυτικού συμφώνου τον Δεκέμβριο του 2019 έως το σημείο όπου το ελληνικό πολεμικό ναυτικό αντιμετώπισε το τουρκικό πολεμικό ναυτικό το οποίο συνόδευε το *Oguz Reis* στις σεισμικές έρευνές του στην Ανατολική Μεσόγειο.

Σύντομα, οι τομείς πολιτικής που καλύφθηκαν από τον δημόσιο διάλογο τους τελευταίους δέκα μήνες, στην κέντρο-δεξιά Καθημερινή και τα κέντρο-αριστερά Το Βήμα και Τα Νέα, τους οποίους εξετάσαμε ήταν οι εξής: το δίκαιο της θάλασσας και οι σχετικές ελληνικές και τουρκικές στρατηγικές· η πολιτική, οι τεχνικές πλευρές και τα οικονομικά της εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων στην ανατολική Μεσόγειο· η δημιουργία ανταγωνιστικών, διακρατικών συμμαχιών από την Ελλάδα και την Τουρκία· η αλληλεπίδραση της εξωτερικής πολιτικής με την πολιτική εθνικής άμυνας της χώρας· και οι παρούσες και μελλοντικές αμυντικές δυνατότητες της Ελλάδας υπό την οπτική της αποφασιστικότητας της Τουρκίας να προωθήσει τα συμφέροντά της μέσω της χρήσης ή της απειλής χρήσης των ενόπλων δυνάμεών της στην περιοχή.

Γενικά, θέματα του δικαίου της θάλασσας και των σχετικών ελληνικών και τουρκικών στρατηγικών έχει λάβει εκτεταμένη και εξονυχιστική στην έντασή της εξέταση από ένα σύνολο τέως υπεύθυνων χάραξης πολιτικής και διπλωματών καθώς επίσης και από πολιτικούς αντικατοπτρίζοντας την νομική κατάρτιση των Ελλήνων μελετητών, διπλωματών και υπεύθυνων χάραξης πολιτικής. Μία ιδιαίτερα έντονη συζήτηση έλαβε χώρα εξετάζοντας τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα παλαιότερων προσεγγίσεων της εξωτερικής πολιτικής σε σχέση με την επιδίωξη της Ελλάδας μία ειρηνικής διευσθέτησης των θαλασσίων διαμαχών με την Τουρκία. Θέματα σχετικά με την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων έλαβαν επίσης εκτενή κάλυψη από διαφορετικές πηγές μεταξύ των οποίων και ειδικούς στις Διεθνείς Σχέσεις και τεχνοκράτες, από την Ελλάδα ή την διασπορά, του τομέα της ενέργειας. Μελετητές των διεθνών σχέσεων, πρώην διπλωμάτες και υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής αναφέρθηκαν εκτενώς επίσης και στην δημιουργία ανταγωνιστικών συμμαχιών και την αλληλεπίδραση μεταξύ της εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής εθνικής άμυνας της χώρας.³

Η κατάσταση της παρούσας και μελλοντικής ελληνικής αμυντικής δυνατότητας καλύφθηκε συγκριτικά πολύ λιγότερο, κατά την κρίση μας. Μελετητές των διεθνών σχέσεων, πρώην διπλωμάτες και υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής αναφέρθηκαν εκτενώς επίσης και στην δημιουργία ανταγωνιστικών συμμαχιών και την αλληλεπίδραση

³ Ενδεικτικά, Χρ. Ροζάκης, “Πού βρίσκεται η τουρκική παρανομία”, *Τα Νέα*, 5-06/09/2020, Ε. Βενιζέλος, “Στρατηγικός Ειρμός”, *Το Βήμα*, 16/08/2020, Ρ. Μωυσής, “Υδρογονάνθρακες και Θησαυροί”, *Καθημερινή*, 18/08/2019, Κ. Φίλης, “Ο East Med στο μικροσκόπιο”, *Το Βήμα*, 29/12/2019, Χρ. Ροζάκης, “Είναι η Χάγη μια διέξοδος ή μια ουτοπία;”, *Καθημερινή* 24/02/2020, Π.Κ. Ιωακειμίδης, “Ευρωπαϊκή Ένωση, Τουρκία και Χάγη”, *Τα Νέα*, 11/02/2020, Π. Τσάκωνας, “Πολιτικές ακινησίας, κινητικότητας και θυμικής υπερκινητικότητας”, *Τα Νέα*, 02/09/2020.

Θεσμοθετώντας Αμυντικές Σπουδές στην Ελλάδα: Είναι καιρός!

μεταξύ της εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής εθνικής άμυνας της χώρας.⁴ Οι στρατιωτικοί συντάκτες απέφυγαν, με μερικές αξιοσημείωτες εξαιρέσεις, να αναλύσουν τις ελληνικές πρακτικές προμήθειας και απόκτησης όπλων και το αποτύπωμά τους στις παρούσες ελληνικές στρατιωτικές δυνατότητες. Μόνο δύο μελετητές από δύο ελληνικά ακαδημαϊκά ιδρύματα, ο ένας από ένα δημόσιο πανεπιστήμιο και ο άλλος από μία στρατιωτική σχολή, διατύπωσαν και υποστήριξαν για ορισμένα από τα επιθυμητά στοιχεία των ενόπλων δυνάμεων του μέλλοντος αλλά χωρίς να εξηγήσουν με σαφήνεια σε τι κατάσταση βρίσκονται οι ένοπλες δυνάμεις σήμερα και γιατί βρίσκονται στην κατάσταση που βρίσκονται.⁵

Το αντιπαράδειγμα – η δημόσια συζήτηση την οποία θα μπορούσαμε και θα έπρεπε να είχαμε – τεκμηριώθηκαν από δύο προσωπικότητες-εξαιρέσεις, τον εφοπλιστή και κορυφαίο ευεργέτη του Πολεμικού Ναυτικού, Πάνο Λασκαρίδη, και τον από καιρό συνταξιούχο, και γνωστό για την απερίφραστη ομιλία του, πρώην κέντρο-δεξιό πολιτικό, τον Στέφανο Μάνο. Σύντομα, αμφότεροι εξέφεραν μία δριμεία κριτική για την κατάσταση των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων εστιάζοντας στα εξής: πόσο οι χρονοβόρες, ex ante, αρχαϊκές διαδικασίες ελέγχου του Ελεγκτικού Συνεδρίου ανέστειλαν την διαθεσιμότητα μαχητικών αεροσκαφών της ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας· πως τα πλεονάζοντα στρατόπεδα καθώς επίσης και οι κακώς τοποθετημένες μονάδες των ενόπλων δυνάμεων – εξαιτίας των τοπικών πιέσεων – έχουν στερήσει πόρους και την δυνατότητα της μέγιστα αποτελεσματικής τοποθέτησης κοντά στο πεδίο των επιχειρήσεων από τον Στρατό Ξηράς και το Πολεμικό Ναυτικό· πως τα επιχειρησιακά κόστη επιβαρύνθηκαν από την πληθώρα προβιβασμών των Ελλήνων αξιωματικών (too many chiefs, not many Indians)· πως εναλλακτικοί τρόποι απόκτησης οπλικών συστημάτων, με πιθανόν καλύτερη σχέση αποτελέσματος και τιμής (biggest bang for the buck), δεν έχουν επαρκώς διερευνηθεί· και άλλα⁶.

“...η πολιτική έχει θέσει σε προτεραιότητα όχι την αποτελεσματικότητα στο πεδίο αλλά την εξυπηρέτηση των ομάδων πίεσης μέσω χρηματικών μεταβιβάσεων, με πιθανώς καταστροφικές συνέπειες για την εθνική άμυνα”

Πιο σημαντικά, και παρόλο που τα δύο άτομα αυτά δεν είναι ούτε ακαδημαϊκοί ούτε αναλυτές, υπήρχε μία έμμεση ερμηνεία της κριτικής τους⁷. Πιο συγκεκριμένα, ότι η πολιτική έχει θέσει σε προτεραιότητα όχι την αποτελεσματικότητα στο πεδίο αλλά την εξυπηρέτηση των ομάδων πίεσης μέσω χρηματικών μεταβιβάσεων, με πιθανώς καταστροφικές συνέπειες για την εθνική άμυνα. Με άλλα λόγια, ο κκ. Λασκαρίδης και Μάνος σχεδόν μόνοι τους προσέφεραν, στον κορυφαίο τύπο που εξετάσαμε, μία συνεκτική και συνάμα δριμεία κριτική του γιατί σήμερα βρισκόμαστε στην κατάσταση

⁴ Ενδεικτικά, Χρ. Ροζάκης, “Πού βρίσκεται η τουρκική παρανομία”, *Τα Νέα*, 5-06/09/2020, Ε. Βενιζέλος, “Στρατηγικός Ειρμός”, *Το Βήμα*, 16/08/2020, Ρ. Μωυσής, “Υδρογονάνθρακες και Θησαυροί”, *Καθημερινή*, 18/08/2019, Κ. Φίλης, “Ο East Med στο μικροσκόπιο”, *Το Βήμα*, 29/12/2019, Χρ. Ροζάκης, “Είναι η Χάγη μια διέξοδος ή μια ουτοπία;”, *Καθημερινή* 24/02/2020, Π.Κ. Ιωακειμίδης, “Ευρωπαϊκή Ένωση, Τουρκία και Χάγη”, *Τα Νέα*, 11/02/2020, Π. Τσάκωνας, “Πολιτικές ακινησίας, κινητικότητας και θυμικής υπερκινητικότητας”, *Τα Νέα*, 02/09/2020.

⁵ Ενδεικτικά, ο καθηγητής Μάνος Καραγιάννης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας σε ένα άρθρο του στην *Καθημερινή* προτείνει απαραίτητες βελτιώσεις στις ελληνικές ένοπλες δυνάμεις, δείτε Μ. Καραγιάννης, “Για μία νέα αντίληψη εθνικής άμυνας και ασφάλειας”, *Καθημερινή*, 25/03/2018, και σε ένα άλλο άρθρο του στην εφημερίδα *Τα Νέα* προτείνει απαιτούμενες αλλαγές στο αμυντικό δόγμα της Ελλάδας, δείτε Μ. Καραγιάννης, “Οι δύο επιλογές της Ελλάδας”, *Τα Νέα*, 22/01/2020, ενώ ο καθηγητής Κωνσταντίνος Γρίβας, της Σχολής Ευέλπιδων, σε άρθρο του στην εφημερίδα *Τα Νέα*, “Το τελευταίο χαρτί της Ελλάδας”, *Τα Νέα*, 28/08/2020, υποστηρίζει ότι οι τουρκικές δυνάμεις δεν διαθέτουν το συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των ελληνικών και άρα η Ελλάδα δεν θα πρέπει να διστάσει να χρησιμοποιήσει την στρατιωτική της αποτρεπτική ισχύ.

⁶ Ενδεικτικά, Σ. Μάνος, “Αμυντικές δαπάνες: Οδηγίες εξορθολογισμού και εκσυγχρονισμού”, *Καθημερινή*, 4/12/2017, και Π. Λασκαρίδης, “Οι σχέσεις μας με την Τουρκία και η εθνική άμυνα: είμαστε σοβαροί;”, 30/09/2019, “Αυταπόδεικτες αλήθειες”, *Καθημερινή*, 12/07/2020.

⁷ Ο Θάνος Ντόκος και ο Χρήστος Κόλλιας είχαν νωρίτερα κάνει παρόμοιες προτάσεις όπως αυτές του Πάνου Λασκαρίδη και του Στέφανου Μάνου αλλά η μεταχείριση του θέματος από μέρους τους δεν περιλάμβανε μία προοπτική πολιτικής οικονομίας αναλύοντας τους πολιτικούς περιορισμούς που παρακωλύουν την υλοποίηση των προτάσεων πολιτικής τους, δείτε Dokos, Th., and Kollias, Ch., *Greek defence spending in times of crisis: the urgent need for defence reform*, ELIAMEP Thesis, March 2013.

που βρισκόμαστε σε όρους αποτρεπτικών δυνατοτήτων των ενόπλων δυνάμεών μας.

Σε αντίθεση, όπως αναφέραμε παραπάνω, όχι προσωπικότητες-εξαιρέσεις, αλλά διάφορες ομάδες ειδικών, υπεύθυνων χάραξης πολιτικής και ακαδημαϊκών προσέφεραν μία συνεκτική κριτική των σημαντικών θεμάτων στις θαλάσσιες διαμάχες με την Τουρκία. Αναφερόμαστε στην κριτική της εγκατάλειψης, για πολιτικούς λόγους από την κυβέρνηση της ΝΔ του Κώστα Καραμανλή, των διαδικασιών του Ελσίνκι οι οποίες ξεκίνησαν από την προηγούμενη κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ. Σύμφωνα με αυτή την ανάλυση, εάν υπήρχε συνέχεια πολιτικής μεταξύ των τότε κυβερνήσεων ΠΑΣΟΚ και ΝΔ, η Τουρκία θα είχε υποχρεωθεί να αποδεχθεί την διεθνή διαμεσολάβηση για την επίλυση των θαλασσίων διαμαχών με την Ελλάδα ως μέρος των υποχρεώσεων της ως υποψήφια χώρα της ΕΕ.

“... δεν υπήρχε εκλεπτυσμένη ανάλυση της κατάστασης των Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων, παρά την ύπαρξη σημαντικής μη-ελληνικής έρευνας επί της πολιτικοποίησης και των φατριών του τουρκικού σώματος αξιωματικών.”

Καμία εκτενής συζήτηση δεν έχει γίνει στο πως οι επιλογές πολιτικής από τις διαδοχικές κυβερνήσεις, στο διάστημα των τελευταίων 10-20 ετών, έχουν οδηγήσει στην σημερινή κατάσταση των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων. Ακόμα μπορεί να υποστηριχθεί ότι όπως η συνέχιση των διαδικασιών του Ελσίνκι μπορεί να είχαν προλάβει την παρούσα στρατιωτική επιθετικότητα της Τουρκίας, το ίδιο αποτέλεσμα μπορεί να είχε επιτευχθεί εάν οι ελληνικές κυβερνήσεις ήταν σταθερές στην διατήρηση της στρατιωτικής αποτροπής της Ελλάδας στην μέγιστη απόδοση, για παράδειγμα, μέσω ενός ανηλεούς προγράμματος εξορθολογισμού που θα υλοποιούνταν κατά την διάρκεια της δημοσιονομικής κρίσης το οποίο θα είχε εξασφαλίσει επαρκείς πόρους για τις απαραίτητες επιχειρησιακές δυνατότητες και οπτικά συστήματα.

Αναλόγως σημαντικά, ο δημόσιο διάλογος όπως τον αναλύσαμε παρουσιάζει επίσης τα ίδια μοτίβα ανάλυσης της τουρκικής απειλής προς την Ελλάδα. Μία κρίσιμη μάζα ειδικών στις Διεθνείς Σχέσεις και την Τουρκία από τον ακαδημαϊκό χώρο, νομικοί του διεθνούς δικαίου και τεχνοκράτες του τομέα της ενέργειας, ανέλυσαν σε ικανοποιητικό βαθμό τους λόγους και τους στόχους της τουρκικής γεωπολιτικής και ενεργειακής στρατηγικής και της εγχώριας δυναμικής η οποία διαμορφώνει την συμπεριφορά της τωρινής τουρκικής ηγεσίας. Ωστόσο, δεν υπήρχε εκλεπτυσμένη ανάλυση της κατάστασης των Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων, παρά την ύπαρξη σημαντικής μη-ελληνικής έρευνας επί της πολιτικοποίησης και των φατριών του τουρκικού σώματος αξιωματικών. Ούτε υπήρχε ιδιαίτερη εστίαση στον αντίκτυπο στις στρατιωτικές δυνατότητες της Τουρκίας των εκκαθαρίσεων του Ερντογάν μετά το πραξικόπημα του 2016, ο οποίος επίσης έχει διερευνηθεί από μη-Έλληνες μελετητές⁸. Το αναπτυσσόμενο στρατιωτικό και βιομηχανικό σύμπλεγμα της Τουρκίας καταγράφηκε στον ελληνικό τύπο αλλά πάλι δεν υπήρχε διαθέσιμη καμία εκλεπτυσμένη ανάλυση στις πιθανότητες και τους περιορισμούς του καθώς και της μελλοντικής του πορείας. Ο υποφαινόμενος απέτυχε να εντοπίσει έναν, διεθνώς αναγνωρισμένο, Έλληνα ειδικό στις τουρκικές ένοπλες δυνάμεις παρά το γεγονός ότι αυτές οι ένοπλες δυνάμεις αποτελούν την κυριότερη απειλή στην ελληνική εθνική ασφάλεια από τις αρχές της δεκαετίας του 1970, δηλαδή για περίπου μισό αιώνα.

Η κάλυψη από τον τύπο αυτής της δεκάμηνης περιόδου έφερε στην επιφάνεια δύο επιπλέον θέματα. Πρώτον, και παρά την ελάχιστη βιβλιογραφία η οποία είναι αποτέλεσμα της απουσίας επαρκώς αναπτυγμένου πεδίου μελέτης της άμυνας στην Ελλάδα, υπάρχουν δημοσιεύσεις Ελλήνων μελετητών πάνω σε τέτοια σημαντικά θέματα όπως ο αντίκτυπος της δημοσιονομικής κρίσης στα κονδύλια της ελληνικής

⁸ Δείτε, Waldman, S and Caliskan, E., Factional and Unprofessional: Turkey's Military and the July 2016 Attempted Coup, *Democracy and Security*, 2019 and Bagci, H., και Kurc, C., Turkey's Strategic Choice: buy or make weapons, *Defence Studies*, 17:1, 38-62, 2017.

“Η απουσία ενός δυναμικού πεδίου αμυντικών σπουδών στην Ελλάδα δεν έχει συνηθίσει το ελληνικό κοινό σε μία ειλικρινή, βασισμένη σε στοιχεία συζήτηση για την κατάσταση και τον σκοπό των ενόπλων δυνάμεων της χώρας”

άμυνας, οι συγγραφείς των οποίων δεν παρουσίασαν τις ενημερωμένες απόψεις τους στα μέσα μαζικής επικοινωνίας που εξετάσαμε⁹. Δεύτερον, όπως αναφέραμε παραπάνω, υπάρχει μία μαζική παραγωγή πληροφόρησης και ανάλυσης που δημιουργείται από λιγότερους ορατούς στρατιωτικούς ιστότοπους και περιοδικά τα οποία αντηχούν και διευκρινίζουν με μεγάλη λεπτομέρεια την κριτική των κκ. Λασκαρίδη και Μάνου, παραγωγή η οποία σε γενικές γραμμές δεν έχει φιλτραριστεί και αναλυθεί από τους στρατιωτικούς συντάκτες στις εξέχουσες εφημερίδες που εξετάσαμε¹⁰.

Από την ανάλυσή μας συμπεραίνουμε τα εξής:

1. Η απουσία ενός δυναμικού πεδίου αμυντικών σπουδών στην Ελλάδα δεν έχει συνηθίσει το ελληνικό κοινό σε μία ειλικρινή, βασισμένη σε στοιχεία συζήτηση για την κατάσταση και τον σκοπό των ενόπλων δυνάμεων της χώρας.
2. Αυτή η έλλειψη θεσμοθέτησης αμυντικών σπουδών έχει ως αποτέλεσμα όχι μόνο την περιορισμένη επιστημονική μελέτη σε θέματα σχετικά με την άμυνα αλλά και ότι η υπάρχουσα επιστημονική μελέτη στερείται διασυνδέσεων με τα κορυφαία μέσα ενημέρωσης της Ελλάδας για να καταστήσει αυτή την έστω περιορισμένη σε εύρος και ποσότητα έρευνα προσβάσιμη στο ευρύ κοινό.
3. Κορυφαία μέσα μαζικής ενημέρωσης – συντάκτες εφημερίδων και στρατιωτικοί συντάκτες - δεν μπαίνουν στην διαδικασία κοινοποίησης στο κοινό των όσων γνωρίζουν σχετικά με τις ένοπλες δυνάμεις της Ελλάδας. Αντίθετα, επιλέγουν να κοινοποιήσουν αυτές τις γνώσεις μέσω τρίτων, στην περίπτωση μίας εφημερίδας, δίνοντας πρόσβαση στις απόψεις ανεξάρτητων προσωπικοτήτων, όπως οι κκ. Λασκαρίδης και Μάνος, οι οποίοι δεν διστάζουν να πούνε τα ‘σύκα, σύκα και τη σκάφη, σκάφη’.
4. Δεν υπάρχει κανένας λόγος εθνικής ασφάλειας για τα έντυπα μέσα της Ελλάδας να μην θέτουν υπό κριτικό έλεγχο την κατάσταση των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων, όπως κάνουν τακτικά για άλλους τομείς πολιτικής όπως η δημόσια υγεία και εκπαίδευση, καθώς αυτή η πληροφορία είναι ήδη διαθέσιμη στον κύριο στρατηγικό αντίπαλο της Ελλάδας, την Τουρκία. Πιο συγκεκριμένα, εξαιτίας της διάδοσης δημοσιεύσεων ειδικών σε θέματα άμυνας καθώς και την εξάπλωση των σχετικών ιστότοπων στην Ελλάδα οποιοδήποτε ενδιαφερόμενο άτομο, και σίγουρα οποιαδήποτε υπηρεσία πληροφοριών τρίτων χωρών, μπορεί να αναπτύξει μία λεπτομερή εικόνα των δυνατοτήτων και των ελλείψεων και των τριών κλάδων των ενόπλων δυνάμεων της χώρας. Οι μόνοι που παραμένουν εν τέλει ανενημέρωτοι για την κατάσταση των ενόπλων δυνάμεων της Ελλάδας είναι οι Έλληνες πολίτες.

Οι αρνητικές συνέπειες της απουσίας διαρκούς, ποικίλης και υψηλού επιπέδου επιστημονικής μελέτης και έρευνας των σχετικών πολιτικών εθνικής άμυνας είναι πολλαπλές, σημαντικές και ουσιώδους σημασίας στην τρέχουσα συγκυρία όπου οι στρατιωτικές ικανότητες αποτροπής της Ελλάδας είναι καθοριστικές για τους στόχους

⁹ Δείτε, Dimitraki, O. and Kartsaklas, A., Sovereign debt, deficits and defence spending: The case of Greece, *Defence and Peace Economics*, 29:6, 712-727, 2017.

¹⁰ Δείτε ενδεικτικά <https://www.navalanalyses.com/2019/09/hellenic-navy-brief-analysis-of-current.html> το οποίο αναλύει τη γήρανση των κύριων πολεμικών πλοίων του ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού.

της εξωτερικής πολιτικής της χώρας καθώς και για την άμυνα και το απαραβίαστο της κυριαρχίας της. Αναφέρουμε ενδεικτικά:

1. Η έλλειψη ενημερωμένης συζήτησης σχετικά με την εθνική άμυνα σημαίνει ότι οι οπαδοί της ακινησίας, που κυμαίνονται από τοπικές κοινότητες που εξαρτώνται από τις αμυντικές δαπάνες έως αξιωματικούς που είναι δέσμιοι απαξιωμένων ή ακατάλληλων οπλικών συστημάτων, στρατιωτικών τακτικών και στρατηγικών, μπορούν αποτελεσματικά να αντισταθούν σε αλλαγές που είναι απαραίτητες για την αποτελεσματικότητα της εθνικής άμυνας.
2. Η έλλειψη ευαισθητοποίησης του κοινού και των ελίτ ή / και της γνώσης του εύρους των επιλογών και των δυνατοτήτων που διαθέτει η χώρα στη μεταρρύθμιση των ενόπλων δυνάμεων της, σημαίνει ότι ζωτικής σημασίας και εφαρμόσιμες προτάσεις πολιτικών εθνικής άμυνας είτε δεν διατυπώνονται είτε ότι η συναίνεση των ελίτ και το κοινού, η οποία είναι απαραίτητη για την υλοποίηση τέτοιων προτάσεων πολιτικής, δεν καθίσταται επιτεύξιμη.
3. Πολύτιμες φωνές μεταρρύθμισης της αμυντικής πολιτικής της Ελλάδας - ενδεικτικά ενεργοί και συνταξιούχοι αξιωματούχοι, πολιτικά στελέχη του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, στελέχη και επενδυτές επιχειρήσεων της αμυντικής βιομηχανίας της Ελλάδας - απουσιάζουν από το δημόσιο διάλογο και παρουσιάζονται, αν όχι καθόλου, σε περιθωριακές δημοσιεύσεις και ιστότοπους.
4. Οι ακαδημίες των ένοπλων δυνάμεων διατρέχουν κίνδυνο διανοητικής στασιμότητας, καθώς οι καθηγητές και οι μαθητές τους δεν ασχολούνται με την έρευνα αιχμής και την ενημερωμένη συζήτηση που διεξάγονται εκτός των ιδρυμάτων τους αλλά εντός της Ελλάδας.
5. Σε αντίθεση με το Υπουργείο Εξωτερικών, όπου εγνωσμένου κύρους μελετητές διεθνών σχέσεων και διεθνούς δικαίου υποστηρίζουν, ως σύμβουλοι ή υφυπουργοί, την πολιτική ηγεσία και ανανεώνουν την σκέψη στο διπλωματικό σώμα, η πολιτική ηγεσία του ΥΠΕΘΑ δεν μπορεί αντίστοιχα να ανανεώσει τον τρόπο σκέψης, καθώς επίσης και να ισχυροποιήσει τις δικές του μελέτες πολιτικής με το να φέρνει υψηλού επιπέδου μελετητές από τον χώρο των αμυντικών σπουδών. Κατά συνέπεια, οι υπουργικοί σύμβουλοι της πολιτικής ηγεσίας του ΥΠΕΘΑ υπάρχουν κυρίως για να βοηθήσουν τους πολιτικούς τούς προϊσταμένους στο Υπουργείο να διαχειριστούν το παιχνίδι «πρόσβασης», το οποίο εκτείνεται από πολιτικοποιημένους προβιβασμούς αξιωματικών έως την επιλογή οπλικών συστημάτων και την ικανοποίηση των απαιτήσεων των ψηφοφόρων για την επιλογή στρατιωτικών μονάδων των στρατευμένων.
6. Αποτυχίες πολιτικών και ελλείψεις – ενδεικτικά στην έγκαιρη αναβάθμιση των οπλικών συστημάτων και/ή η έγκαιρη και αποτελεσματική πολιτική και διαδικασία απόκτησης όπλων ή στην επαρκή επάνδρωση των ενόπλων δυνάμεων, ιδίως στην περίπτωση του Στρατού Ξηράς – δεν προσδιορίζονται μεθοδολογικά και δεν επισημαίνονται και έτσι δεν αντιμετωπίζονται κιόλας, αυξάνοντας τους κινδύνους όσον αφορά την ικανότητα της χώρας να εξουδετερώσει προκλήσεις στα κυριαρχικά της δικαιώματα και ακόμη και στην εδαφική της ακεραιότητα.

Δύο κρίσιμοι στόχοι των Αμυντικών Σπουδών: απομυθοποίηση και σύγκριση της εθνικής άμυνας

“... ένα απαραίτητο σημείο εκκίνησης είναι η ομοιότητα που έχει η αμυντική πολιτική της Ελλάδας με όλους τους άλλους τομείς υψηλών δαπανών στην Ελλάδα...”

Κατά την άποψη μας εάν ήταν οι αμυντικές σπουδές να αναπτυχθούν συστηματικά στην Ελλάδα, τόσο στα δημόσια πανεπιστήμια όσο και σε δεξαμενές σκέψης όπως το ΕΛΙΑΜΕΠ, πρέπει να εστιάσουν προς δύο κατευθύνσεις.

Πρώτα στην απομυθοποίηση, και με αυτό εννοούμε την ανάπτυξη καλά ανεπτυγμένων επιστημονικών προσεγγίσεων της πολιτικής οικονομίας της Ελλάδας, της γενικής απόδοσης του κράτους, των διοικητικών πρακτικών, τις σχέσεις κράτους και κομμάτων και ούτω καθεξής.

Δεύτερον, συγκρίνοντας και αντιπαραθέτοντας βασικές πτυχές του παρελθόντος και του παρόντος της ελληνικής αμυντικής πολιτικής και πρακτικής με εκείνες των ενόπλων δυνάμεων άλλων κρατών. Αυτό μπορεί να γίνει με την χρήση αμφότερων των εξαιρετικών διεθνών μελετών και των ογκωδών στρατηγικών και εγγράφων των υπουργείων άμυνας των άλλων χωρών.

Όσον αφορά την απομυθοποίηση, ένα απαραίτητο σημείο εκκίνησης είναι η ομοιότητα που έχει η αμυντική πολιτική της Ελλάδας με όλους τους άλλους τομείς υψηλών δαπανών στην Ελλάδα – οπωσδήποτε με την δημόσια εκπαίδευση και τη δημόσια υγεία - όπου η προτεραιότητα του πολιτικού συστήματος είναι να ικανοποιεί τις διανεμητικές προσδοκίες με κόστος την αποτελεσματική παραγωγή πολιτικής. Τα τέσσερα κύρια κανάλια μέσα από τα οποία η προτεραιότητα αναδεικνύεται στις ένοπλες δυνάμεις της Ελλάδας είναι: α) προαγωγές αξιωματικών, μονιμοποιήσεις επαγγελματιών στρατιωτών και συνταξιοδοτικά δικαιώματα, β) υποστήριξη της απασχόλησης σε υπό κρατικό έλεγχο βιομηχανίες και ναυπηγεία που προμηθεύουν ή αναβαθμίζουν τις ελληνικές ένοπλες δυνάμεις με οπλικά συστήματα γ) υποστήριξη της τοπικής οικονομικής ζήτησης μέσω της συντήρησης στρατοπέδων και άλλων στρατιωτικών εγκαταστάσεων πλούσιων σε προσωπικό, δ) διαδοχικά μειωμένη στρατιωτική θητεία σε υποβέλτιστα επίπεδα, μία μορφή μη βιώσιμων περικοπών «φόρων» (με τους «φόρους» να είναι ο προσφερόμενος δωρεάν χρόνος από τους στρατολογημένους άνδρες στους τρεις κλάδους των ενόπλων δυνάμεων).

Η διεθνής, πολιτικά και επιστημονικά ενημερωμένη, σύγκριση θα περιλαμβάνει κρίσιμα χαρακτηριστικά της αμυντικής πολιτικής της Ελλάδας και των ενόπλων δυνάμεων, όπως: δόγμα και δομή των ενόπλων δυνάμεων, διαδικασία προμήθειας οπλικών συστημάτων, προμήθεια οπλικών συστημάτων και διεθνείς συμμαχίες, συνδυασμός επαγγελματιών και κληρωτών στην σύνθεση του στρατεύματος, ανάπτυξη εγχώριας βιομηχανίας που σχετίζεται με την άμυνα και η συνεργασία του εθνικού αμυντικού μηχανισμού με την ερευνητική κοινότητα του έθνους.

Για να δώσω μόνο μερικά παραδείγματα της αξίας μιας τέτοιας σύγκρισης: μια εξέταση της πρόσφατης δημοσίευσης του Υπουργείου Άμυνας της Αυστραλίας σχετικά με το δόγμα της άμυνας και τη δομή των ενόπλων δυνάμεων, η οποία αντιμετωπίζει την άνοδο της Κίνας ως στρατιωτική δύναμη, θα έθετε το ερώτημα γιατί το ελληνικό Υπουργείο Άμυνας δεν εμπλέκεται μια παρόμοια άσκηση, που να σχετίζει και δεσμεύει την πολιτική ηγεσία προς τον Έλληνα πολίτη να εφαρμόσει τα μέτρα που θεωρεί απαραίτητα για την υπεράσπιση της εδαφικής κυριαρχίας και

Θεσμοθετώντας Αμυντικές Σπουδές στην Ελλάδα: Είναι καιρός!

άλλων εθνικών συμφερόντων¹¹. μια συγκριτική μελέτη του θεσμού της στρατιωτικής θητείας, συμπεριλαμβανομένου όχι μόνο του Ισραήλ, αλλά και κρατών όπως η Κορέα, η Σιγκαπούρη, η Ελβετία και η Σουηδία, θα επισημάνει τις συνθήκες υπό τις οποίες η στρατιωτική θητεία ως θεσμός δεν παρακμάζει υπό ποικίλες πραγματικές και αντιληπτές εθνικές προκλήσεις ασφάλειας ¹². η εξέταση του Ισραήλ θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμη για την ανάπτυξη μιας κατανόησης για το πώς ένα μικρό κράτος το οποίο βασίζεται στις ΗΠΑ για τα κύρια οπλικά του συστήματα, δηλαδή με αρκετά κοινά στοιχεία με την Ελλάδα, κατάφερε να αναπτύξει μια τοπική βιομηχανική ικανότητα που σχετίζεται με την άμυνα, η οποία ενισχύει τη στρατιωτική του ικανότητα και συμβάλλει στη διεθνή ανταγωνιστικότητα της οικονομίας του¹³. Στο Παράρτημα θα ρίξουμε περαιτέρω φως στα οφέλη της σύγκρισης των εθνικών αμυντικών μελετών εξετάζοντας δύο εξαιρετικά συναφή χαρακτηριστικά της περίπτωσης Κίνας-Ταϊβάν, δηλαδή την απόκτηση όπλων υπό ασύμμετρη άμυνα και την εγγύηση ασφάλειας των ΗΠΑ.

Για να καταστήσουμε ακόμη πιο συγκεκριμένη τη χρησιμότητα ενός ισχυρού προγράμματος αμυντικών σπουδών στην Ελλάδα, στο παρόν πλαίσιο, μπορούμε να συσχετίσουμε ένα τέτοιο πρόγραμμα, και τις έρευνες του, με τις προγραμματικές δεσμεύσεις του Έλληνα Πρωθυπουργού για την εθνική άμυνα, που διατυπώθηκαν στη Θεσσαλονίκη στις 12 Σεπτεμβρίου 2020¹⁴. Επιλέγουμε τις τέσσερις από τις έξι αποφάσεις του πρωθυπουργού σχετικά με την άμυνα (οι ανακοινώσεις του πρωθυπουργού είναι με πλάγια γραφή):

1. *Απόκτηση των 18 Γαλλικών μαχητικών αεροσκαφών Rafale*. Υπάρχει πολύ βιβλιογραφία σχετικά με τα κίνητρα των κρατών στη διαφοροποίηση των στόλων των μαχητικών αεροσκαφών τους, συμπεριλαμβανομένης της Αιγύπτου και της Ινδίας, που έχουν αποκτήσει Rafales, παρά την σημαντική απώλεια οικονομικών κλίμακας που δημιουργούν τέτοιες επιλογές όσον αφορά την εκπαίδευση, τις εξαγορές ανταλλακτικών, τις αναβαθμίσεις κ.ο.κ¹⁵. Καθώς η Ελλάδα έχει επιλέξει με συνέπεια, την περίοδο μετά το 1974, να αποκτήσει όπλα από περισσότερες από μία προμηθευτικές χώρες - ως πούμε σε αντίθεση με το Ισραήλ ή την Ιαπωνία όπου οι ΗΠΑ είναι ο κυρίαρχος προμηθευτής προηγμένων όπλων τους - είναι επιτακτική ανάγκη οι ελληνικές αμυντικές μελέτες να αξιολογήσουν, συγκριτικά, αυτό το μοτίβο στην απόκτηση των μείζονων οπλικών συστημάτων.
2. *Αύξηση της διαθεσιμότητας και της αποτελεσματικότητας υπαρχόντων πλατφόρμων μέσω αναβαθμίσεων (φρεγάτες, επιθετικά ελικόπτερα, μαχητικά αεροσκάφη) και αγορά εξελιγμένων πυρομαχικών (σχετικών με τα υποβρύχια, τα μαχητικά αεροσκάφη και τα τεθωρακισμένα)*. Εδώ, οι αμυντικές μελέτες πρέπει να εξετάσουν την τάση των ελληνικών κυβερνήσεων να πριμοδοτούν ορατές δημόσιες επενδύσεις - π.χ. κτίρια, προηγμένος εξοπλισμός, υποδομές - σε όλους τους τομείς δημόσιας πολιτικής αλλά στη συνέχεια να αποτυγχάνουν να δεσμευτούν για την αποτελεσματική λειτουργία τους μέσω επαρκούς συντήρησης,

¹¹ Δείτε, Australian Government -Department of Defence, 2020 *Force Structure Plan*, 2020.

¹² Δείτε ενδεικτικά, Matthews, R., Zhang Yan, N., Small Country 'Total Defence': A Case Study of Singapore, *Defence Studies*. 7:3, 376-395, 2007.

¹³ Δείτε ενδεικτικά, Broude, M., Deger, S., Sen, S., Defence, Innovation and Development - The case of Israel, *CAIRN*, No 12, pp. 37-57, 2013

¹⁴ Δείτε, <https://primeminister.gr/2020/09/12/24760>

¹⁵ Δείτε ενδεικτικά, Rounds, R.K., *Sourcing Air Supremacy: Determinants of change in the international fighter jet network*, Unpublished PhD Thesis, Georgetown University, 2019 and Vucetic, S. and Duarte, E., New Fighter Aircraft Acquisitions in Brazil and India: Why not buy American, *Politics and Policy*, Volume 43, No 3 (2015): 401-425.

αναβαθμίσεων εξοπλισμού, αποτελεσματικού συνδυασμού προσωπικού, με τη δημόσια υγεία να είναι ένα ιδιαίτερα αξιοσημείωτο παράδειγμα.

3. Όσον αφορά την *θητεία*, η κυβέρνηση εξετάζει τη δυνατότητα αύξησης σε 12 μήνες στον Στρατό Ξηράς και την εισαγωγή όλων των στρατεύσιμων σε ηλικία 18 ετών. Το ΕΛΙΑΜΕΠ, ειδικότερα, έχει ασχοληθεί με αυτό το ζήτημα πολιτικής στο παρελθόν, αλλά, όπως αναφέραμε παραπάνω, δεν υπήρξε συστηματική σύγκριση του τρόπου με τον οποίο η θητεία έχει εξελιχθεί με την πάροδο του χρόνου και σε διαφορετικές χώρες και τις ιδιαίτερες προτεραιότητες εθνικής ασφάλειας που έχει σκοπό να αντιμετωπίσει η θητεία. Ενδεικτική της ελλιπούς επιστημονικής έρευνας, σε αυτόν τον κρίσιμο πυλώνα της ελληνικής εθνικής άμυνας, είναι το γεγονός ότι όταν τόσο Τα Νέα όσο και η Καθημερινή όταν αντιμετώπισαν αυτό το ζήτημα, παρουσιάζοντας τις απόψεις υποστηρικτών και επικριτών της αύξησης της στρατιωτικής θητείας και της υποχρεωτικής στράτευσης στα 18, κανένα από τα τέσσερα άτομα που επιλέχθηκαν δεν ήταν μελετητής αμυντικών σπουδών με προηγούμενη έρευνα σε αυτό το θέμα στο παρελθόν¹⁶.
4. *Ενίσχυση της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας*. Και πάλι, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, υπάρχει μια σημαντική διεθνής βιβλιογραφία για αυτό το ζήτημα, με το Ισραήλ να είναι αξιοσημείωτο παράδειγμα. Επιπλέον, η ελληνική επιστημονική συζήτηση μπορεί να συνδέσει το ζήτημα του εγχώριου αμυντικού βιομηχανικού τομέα της Ελλάδας με τη γενική αποτυχία, η οποία λαμβάνει όλο και περισσότερο επιστημονικό ενδιαφέρον, της βιομηχανικής παραγωγής στην Ελλάδα να συνδεθεί με τα πανεπιστήμια και τα ερευνητικά ιδρύματα της χώρας για σκοπούς Έρευνας και Ανάπτυξης.

Τέλος, ο χρόνος που επέλεξε ο Πρωθυπουργός να κάνει τις εν λόγω ανακοινώσεις - εν μέσω στρατιωτικής ακροσφαλούς διπλωματίας υψηλού κινδύνου που προκαλείται από τις ερευνητικές δραστηριότητες του Ουκ Ρεϊς - επισημαίνει το ελληνικό «παράδοξο» που αξίζει υψηλής ποιότητας επιστημονική έρευνα. Αυτό το «παράδοξο» συνεπάγεται την αντιληπτή ανάγκη του ελληνικού πολιτικού συστήματος να δεσμευτεί σε υψηλού επιπέδου πολυετείς αμυντικές δεσμεύσεις, λόγω μιας σχεδόν στρατιωτικής αντιπαράθεσης με την Τουρκία που διαρκεί ημέρες ή το πολύ μήνες (αλλά η οποία εκθέτει την πολυετή συσσώρευση ελλείψεων στη στρατιωτική αποτροπή της Ελλάδας). Πιστεύουμε, όπως προτείνεται παραπάνω, ότι πρώτα αυτό το «παράδοξο» θα πρέπει να τοποθετηθεί, ερμηνευτικά, στο πλαίσιο της συνολικής τάσης της ελληνικής πολιτείας να επιλέγει μια δημοσιονομική πολιτική που προκρίνει τις μεταβιβάσεις (π.χ. μισθούς, συντάξεις και ούτω καθεξής) έναντι των κεφαλαιουχικών δαπανών και της χρηματοδότησης των επιχειρησιακών λειτουργιών (δηλ. μείον το κόστος προσωπικού) που σημαίνει ότι οι προληπτικές πολιτικές στερούνται των πόρων που χρειάζονται για να είναι αποτελεσματικές. Σε τελική ανάλυση, ένα επίμονο θέμα των ετών της δημοσιονομικής κρίσης ήταν η προθυμία με την οποία διαδοχικές ελληνικές κυβερνήσεις έκοψαν το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων.

Για να τονίσουμε περαιτέρω το γεγονός ότι η άμυνα δεν αποτελεί εξαίρεση, αλλά ο κανόνας αυτής της προκατάληψης στην ελληνική δημοσιονομική πολιτική, των μεταβιβάσεων έναντι των πολιτικών παραγωγής δημοσίων αγαθών, δεν έχουμε παρά να επισημάνουμε πώς η πανδημία του κορωνοϊού βρήκε την Ελλάδα με αριθμό μονάδων εντατικής θεραπείας ανά πληθυσμό πολύ κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ.

¹⁶ Δείτε, *Καθημερινή*, Το Δίλημμα της υποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας στα 18, 16/9/2020, and *Τα Νέα*, Ναι ή Όχι στη στρατιωτική θητεία στα 18, 17/9/2020.

Θεσμοθετώντας Αμυντικές Σπουδές στην Ελλάδα: Είναι καιρός!

Αυτό που απαιτεί επίσης διερεύνηση είναι εάν αυτή η μεροληψία υπέρ των μεταβιβάσεων στη δημοσιονομική πολιτική, στην πραγματικότητα διαμορφώνει αποφασιστικά ένα ‘ανείπωτο’ εγχειρίδιο για την εθνική ασφάλεια όσο και ένα ‘ανείπωτο’ δόγμα της εθνικής άμυνας.

Όσον αφορά το ‘ανείπωτο’ εγχειρίδιο για την εθνική ασφάλεια, η μεροληψία της δημοσιονομικής πολιτικής δημιουργώντας αδυναμίες στην εθνική άμυνα, οι οποίες εκτίθενται περιοδικά από την τουρκική στρατιωτική επιθετικότητα, ενδεχομένως πριμοδοτούν τις επιταγές της «αμυντικής διπλωματίας». Σε εκείνες τις περιπτώσεις που η Ελλάδα απειλείται σοβαρά από την Τουρκία, επιδιώκει να «αγοράσει» άμεσα κάποιο μέτρο προστασίας Μεγάλης Δύναμης, δεσμευόμενη σε μελλοντικά πολυετή προγράμματα απόκτησης όπλων.

“Σε εκείνες τις περιπτώσεις που η Ελλάδα απειλείται σοβαρά από την Τουρκία, επιδιώκει να «αγοράσει» άμεσα κάποιο μέτρο προστασίας Μεγάλης Δύναμης, δεσμευόμενη σε μελλοντικά πολυετή προγράμματα απόκτησης όπλων.”

Όσον αφορά το ‘ανείπωτο’ δόγμα της εθνικής άμυνας, και πάλι η μεροληψία της δημοσιονομικής πολιτικής παράγοντας ένοπλες δυνάμεις που πάσχουν από διαχρονικά χαμηλά αποθέματα προηγμένων πυρομαχικών, ξεπερασμένες πλατφόρμες όπλων και μη επανδρωμένες χερσαίες δυνάμεις (λόγω της μείωσης του «φόρου» στο χρόνο που είναι η στρατιωτική θητεία), εδραίωσε την υπόθεση εργασίας των υπεύθυνων χάραξης πολιτικής για μια σύντομη - μετρημένη σε ημέρες όχι εβδομάδες ή ακόμα και μήνες - στρατιωτική σύγκρουση με την Τουρκία, σε γενικές γραμμές που εμπλέκει το ναυτικό, την αεροπορία και τις ειδικές δυνάμεις, και καταλήγει σε μια αρχική ισοπαλία. Μετά από μια τέτοια ισοπαλία, προβλέπεται παρέμβαση Μεγάλης Δύναμης η οποία θα επέβαλλε την παύση των εχθροπραξιών, πολύ πριν η Τουρκία να μπορέσει να χρησιμοποιήσει το ποσοτικό της πλεονέκτημα σε προσωπικό και υλικό, ιδίως στα χερσαία σύνορα της Ελλάδας.

Στο βαθμό που η δημοσιονομική μεροληψία, μαζί με την μειωμένη στρατιωτική θητεία που καθορίζεται επίσης από το ίδιο υπολογισμό πολιτικού κόστους και οφέλους, παράγουν ένα τέτοιο ‘ανείπωτο’ αμυντικό δόγμα, εναπόκειται στις ελληνικές αμυντικές σπουδές να αναδείξουν τους κινδύνους που προκύπτουν για την εθνική άμυνα και την εξωτερική πολιτική της Ελλάδας. Αυτοί οι κίνδυνοι περιλαμβάνουν την απώλεια εθνικού εδάφους στην Τουρκία ή παραχωρήσεις πριν μετά την ένοπλη σύγκρουση οφείλονται ακριβώς στην γνώση των υπευθύνων χάραξης πολιτικής για τους περιορισμούς που τίθενται στις δυνατότητες στρατιωτικής αποτροπής της Ελλάδας από τις διανεμητικές προτεραιότητες της δημοσιονομικής πολιτικής της χώρας.

“Η Τουρκία για δικούς της λόγους σε οποιαδήποτε δεδομένη χρονική στιγμή, θα μπορούσε να αποφασίσει είτε να απειλήσει είτε να στρατιωτική κλιμάκωση, πέρα από τις περιορισμένες δυνατότητες της ελληνικής στρατιωτικής αποτροπής και παρά την παρέμβαση της Μεγάλης Δύναμης.”

Παρατηρούμε εν τέλει ότι τέτοιες εθνικές αμυντικές παραδοχές σχετικά με την παρέμβαση Μεγάλης Δύναμης ενδέχεται να είχαν αποδειχθεί ρεαλιστικές στο παρελθόν - π.χ. κατά τη διάρκεια της κρίσης στα Ίμια - ή ακόμα και σήμερα, λαμβάνοντας υπόψη τη διακριτή υποστήριξη τόσο της Γαλλίας όσο και των ΗΠΑ υπέρ των ελληνικών θέσεων · ωστόσο, ενδέχεται να μην είναι έτσι στο μέλλον. Ας θυμηθούμε το ρητό του αμερικάνικου Πενταγώνου, ότι «the enemy gets to vote too». Η Τουρκία για δικούς της λόγους σε οποιαδήποτε δεδομένη χρονική στιγμή, θα μπορούσε να αποφασίσει είτε να απειλήσει είτε να στρατιωτική κλιμάκωση, πέρα από τις περιορισμένες δυνατότητες της ελληνικής στρατιωτικής αποτροπής και παρά την παρέμβαση της Μεγάλης Δύναμης. Η ιστορία είναι γεμάτη με τέτοιες στρατιωτικές περιπέτειες – οι οποίες έχουν εν τέλει έχουν οπισθοκροτήσει στους υποκινητές τους – αλλά όχι προτού φέρουν κοντά στην καταστροφή εκείνες τις χώρες που απέτυχαν να κάνουν τις κατάλληλες προετοιμασίες, έτσι ώστε είτε να

αποτρέψουν ή να αντικρούσουν τη στρατιωτική επιθετικότητα¹⁷.

Εστιασμένο αλλά και διεπιστημονικό

Ένα εστιασμένο πρόγραμμα αμυντικών σπουδών, ανεπτυγμένο στα δημόσια πανεπιστήμια της Ελλάδας και σε κορυφαία think tanks όπως το ΕΛΙΑΜΕΠ, **δεν** θα είναι μια άσκηση σκέψης σε σιλό· αντιθέτως, θα εμπλουτίσει και θα εμπλουτιστεί σημαντικά από άλλους κλάδους και κατευθύνσεις επιστημονικής έρευνας στην Ελλάδα. Ενδεικτικά:

- Η συζήτηση για το νέο οικονομικό μοντέλο της Ελλάδας και οι σχετικές πολιτικές συστάσεις, όπως στην περίπτωση της Έκθεσης Πισσαρίδη, μπορούν να επωφεληθούν από την έρευνα σχετικά με το πώς η θητεία μπορεί να βοηθήσει το σχηματισμό ανθρώπινου κεφαλαίου και πώς μια ερευνητική κοινότητα που συνδέεται με τον χώρο της άμυνας μπορεί να συμβάλει στην ανανέωση της βιομηχανικής βάσης της Ελλάδας.
- Η μελέτη των τάσεων της δημοσιονομικής πολιτικής της Ελλάδας είναι ζωτικής σημασίας για την κατανόηση των προτύπων που διαμορφώνουν τις στρατιωτικές δαπάνες (π.χ. τη σχέση μεταξύ μισθολογικού κόστους και κεφαλαιουχικών δαπανών), καθώς και για τη μελέτη του τρόπου με τον οποίο η έλλειψη πόρων πρέπει να διαμορφώνει επιλογές προμηθειών βάσει της μεγαλύτερης σχέσης αποτελέσματος – τιμής (biggest bang for the buck).
- Οι μελέτες περιοχών και χωρών, κυρίως αλλά όχι αποκλειστικά της Μέσης Ανατολής και της Τουρκίας, αποτελούν απαραίτητο συμπλήρωμα της έρευνας για την αμυντική πολιτική της Ελλάδας, καθώς σχετίζεται με την πρόθεση και τις δυνατότητες της Τουρκίας, τις επιπτώσεις στην ασφάλεια της εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων στην Ανατολική Μεσόγειο, τις στρατιωτικές συμμαχίες της Ελλάδας και τις περιφερειακές δυναμικές που επηρεάζουν την πιθανότητα να καταστεί η Τουρκία κράτος με πυρηνικά όπλα.
- Οι ευρωπαϊκές μελέτες και οι μελέτες διεθνών σχέσεων, είτε σχετίζονται με την εξέλιξη της αμυντικής ταυτότητας της ΕΕ, με τις εξωτερικές και εθνικές πολιτικές ασφάλειας των κρατών μελών όπως η Γαλλία και η Γερμανία, είτε με την μεταβαλλόμενη παγκόσμια ηγεμονία των ΗΠΑ, αποτελούν επίσης κρίσιμα πεδία έρευνας από την προοπτική της αμυντικής πολιτικής της Ελλάδας.
- Οι έμφυλες σπουδές, και ιδίως οι μελέτες σχετικά με τις επικρατούσες αντιλήψεις για τους ρόλους των φύλων στην Ελλάδα, είναι κρίσιμες όσον αφορά τη δυνατότητα συμμετοχής των γυναικών, μέσω της θητείας, στις ένοπλες δυνάμεις της χώρας.
- Η μελέτη της μεταρρύθμισης των δημοσίων υπηρεσιών, και ειδικότερα της αποπολιτικοποίησης της δημόσιας διοίκησης, σχετίζεται ιδιαίτερα με το ζήτημα των αξιοκρατικών κρίσεων των αξιωματικών των ένοπλων δυνάμεων της χώρας.

¹⁷ Ενδεικτικά, δείτε Snyder, S., *Myths of Empire – Domestic Politics and International Ambition*, Cornell University Press, 1991, σχετικά με το πώς ένας συνδυασμός εθνικιστικού λαϊκισμού, ασταθών τροχών εκσυγχρονισμού ή ανταγωνισμού για πεπερασμένους πόρους μεταξύ ναυτικών και χερσαίων δυνάμεων, οδήγησε τη Γερμανία και την Ιαπωνία στο μονοπάτι του πολέμου στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο αντίστοιχα.

Συμπερασματικά Σχόλια

“... η γνώση είναι απαραίτητη, αν όχι επαρκής, σε μια δημοκρατική πολιτεία όπως η Ελλάδα, για την παραγωγή μιας πολύ πιο αποτελεσματικής πολιτικής εθνικής άμυνας...”

Η γνώση, η υψηλής ποιότητας παραγωγή της και η συστηματική διάδοσή της, δεν αποτελούν επαρκή προϋπόθεση μεταρρύθμισης στη δημόσια πολιτική, είτε στον τομέα της εθνικής άμυνας είτε αλλού. Σε τελική ανάλυση, η Ελλάδα είναι πλήρης από σημαντικές αδυναμίες και αποτυχίες σε τομείς δημόσιων πολιτικών που είναι πολύ καλύτερα ερευνημένες από την εθνική άμυνα, όπως στην δημόσια υγεία και την δημόσια εκπαίδευση. Ούτε είναι ο μύθος της Κασσάνδρας διαχρονικά καθώς και παγκόσμια σχετικός χωρίς λόγο.

Τούτου λεχθέντος, αυτό το Κείμενο Πολιτικής υποστηρίζει ότι η γνώση είναι απαραίτητη, αν όχι επαρκής, σε μια δημοκρατική πολιτεία όπως η Ελλάδα, για την παραγωγή μιας πολύ πιο αποτελεσματικής πολιτικής εθνικής άμυνας από εκείνη που η χώρα βρέθηκε να έχει στις περιοδικές της κρίσεις, οι οποίες αμετάβλητα χαρακτηρίζονται από στρατιωτική ακροσφαλής διπλωματία με τον ισχυρά οπλισμένο γείτονά της, την Τουρκία.

Η προηγμένη γνώση, που παράγεται από μια γηγενή αλλά συγκριτικά ενημερωμένη επιστημονική κοινότητα αμυντικών σπουδών, μπορεί να αυξήσει το πολιτικό κόστος μιας εθνικής αμυντικής αποτυχίας εντοπίζοντας εκ των προτέρων την ευθύνη, σε θεσμικό, κομματικό και προσωπικό επίπεδο, για τη συσσώρευση ελλείψεων στην εθνική άμυνα, ενθαρρύνοντας έτσι έγκαιρες θεραπείες · μπορεί να πλαισιώσει τη δημόσια συζήτηση και να καταστήσει συγκεκριμένες τις προϋποθέσεις μιας αποτελεσματικής εθνικής άμυνας και, συνεπώς, να επεκτείνει τον πολιτικό χώρο για τους πολιτικούς κυβερνώντων κομμάτων με μεταρρυθμίσεις από τον πρωθυπουργό και προς τα κάτω · μπορεί να παρέχει στη διοίκηση και την πολιτική ηγεσία με σκεπτόμενους και εξειδικευμένους επαγγελματίες και συμβούλους που μπορούν να αναπτύξουν μια προηγμένη αμυντική πολιτική και να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην εφαρμογή της. Τέλος, ένας προηγμένος τομέας αμυντικών σπουδών, μέσω της διάδοσής του στην δημόσια συζήτηση, μπορεί να επιτρέψει στην Έλληνες πολίτες, οι οποίοι είναι οι τελικά υπεύθυνοι για την επαρκή υπεράσπιση της εθνικής επικράτειας και των εθνικών συμφερόντων της χώρας, να αποφασίσουν εάν είναι πραγματικά αποφασισμένοι να επωμιστούν το βάρος της επαρκούς και επαγγελματικής προστασίας από κάθε εξωτερική απειλή.

Λαμβάνοντας υπόψη την εκ νέου πρόκληση για την εθνική ασφάλεια που αντιμετώπισε η Ελλάδα τους τελευταίους μήνες, είναι πράγματι καιρός να αποκτήσει η χώρα την πνευματική ικανότητα να την αντιμετωπίσει, τώρα και στο μέλλον.

Παράρτημα

Τι μπορούμε να μάθουμε από την περίπτωση της Κίνας ενάντια στην Ταϊβάν;

Η άμυνα της Ταϊβάν, ενάντια σε μια πιθανή προσπάθεια βίαιης ενοποίησης με στρατιωτικά μέσα από την Κίνα, έχει παράγει σημαντικές ποσότητες εξελιγμένων αναλύσεων, κυρίως στις ΗΠΑ¹⁸. Αυτή η ανάλυση επικεντρώθηκε σε δύο τομείς που έχουν μεγάλη σχέση με την Ελλάδα. Πρώτον, πώς θα πρέπει η προμήθεια οπλικών συστημάτων, η δομή των ενόπλων δυνάμεων και το δόγμα της άμυνας της Ταϊβάν να προσαρμοστούν στην αυξανόμενη ανισότητα στις στρατιωτικές δαπάνες μεταξύ Ταϊβάν και Κίνας (η Ταϊβάν ξοδεύει λιγότερο από 10% από ότι η Κίνα στις ένοπλες δυνάμεις της). Δεύτερον, εάν οι ΗΠΑ θα πρέπει να εκδώσουν ρητή εγγύηση ασφάλειας στην Ταϊβάν, προκειμένου να βοηθήσουν την τελευταία σε περίπτωση κινεζικής στρατιωτικής επίθεσης.

Η συζήτηση για τις ένοπλες δυνάμεις της Ταϊβάν - προμήθειες, δομή, δόγμα - σχετίζεται με την Ελλάδα λόγω των κοινών στοιχείων δηλαδή του ότι η Ταϊβάν είναι νησί. λόγω των επιχειρημάτων σχέσης αποτελέσματος - τιμής με αναλυτές να υποστηρίζουν ότι η Ταϊβάν πρέπει να αποφύγει τα ακριβά όπλα, όπως τα αεροπλάνα πέμπτης γενιάς, και να επιλέξει φθηνά αλλά αποτελεσματικά συστήματα που μπορούν να πλήξουν τις ένοπλες δυνάμεις της Κίνας, όπως πυραυλικά συστήματα εδάφους – θαλάσσης· λόγω της ανάλυσης των κινήτρων των ομάδων συμφερόντων στις ένοπλες δυνάμεις της Ταϊβάν που πριμοδοτεί οπλικά συστήματα κύρους ή / και συστήματα που εγγυώνται την ισοτιμία τους με τους λοιπούς κλάδους, π.χ. το ναυτικό και η αεροπορία αντιτίθενται σε ένα αμυντικό δόγμα και επιλογές προμηθειών που θα καταστήσει κυρίαρχο τον στρατό ξηράς. Το ζήτημα δεν είναι να πάρουμε θέση σε αυτήν τη συζήτηση - αλλά μάλλον να επισημάνουμε πώς μια συγκριτική περίπτωση, η Ταϊβάν, μπορεί να δια φωτίσει τα διλήμματα της αμυντικής πολιτικής της Ελλάδας, καθώς και τη δυναμική των ομάδων συμφερόντων που θα μπορούσε να διαμορφώσει μια τέτοια πολιτική.

Η συζήτηση σχετικά με τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα μιας σαφούς εγγύησης ασφαλείας των ΗΠΑ, για να υπερασπιστεί την Ταϊβάν, είναι επίσης πολύ χρήσιμη καθώς ρίχνει φως στο είδος των συζητήσεων και των διλημάτων που πρέπει να έχουν οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής της Γαλλίας σε σχέση με την Ελλάδα, καθώς η τελευταία αντιμετωπίζει μια ολοένα και πιο επιθετική Τουρκία. Ενδεικτικά, οι μελετητές διεθνών σχέσεων των Η.Π.Α. αμφιταλαντεύονται εάν μια τέτοια εγγύηση μπορεί να μην ενθαρρύνει τις πολιτικές δυνάμεις της Ταϊβάν υπέρ της κήρυξης ανεξαρτησίας, προκαλώντας έτσι τη στρατιωτική σύγκρουση με την Κίνα κάτι που η εγγύηση ασφαλείας προορίζεται να αποτρέψει· εάν οι ΗΠΑ ενδέχεται να μην είναι πιο αποτελεσματικές στην εξουδετέρωση της κινεζικής στρατιωτικής απειλής για την Ταϊβάν εντείνοντας τις προσπάθειες για τη βελτίωση της άμυνας του νησιού; και εάν μια τέτοια εγγύηση ασφαλείας ενδέχεται να μην αποσταθεροποιήσει τη σχέση των ΗΠΑ με άλλες χώρες της περιοχής, όπως η Ιαπωνία, η οποία προασπίζεται την εδαφική ακεραιότητα της Ταϊβάν, αλλά δεν θέλει να κινδυνεύσει να παρασυρθεί σε ένα καταστροφικό πόλεμο με την Κίνα. Όπως και με τις προμήθειες για την άμυνα, τη δομή και το δόγμα, δεν

¹⁸ Δείτε ενδεικτικά, Turner, J.M, The Cost of Credible Deterrence in Taiwan, *War on the Rocks*, January 13 2016 at <https://warontherocks.com/2016/01/the-cost-of-credible-deterrence-in-taiwan/>, Foreign Affairs, *Dire Straits – Should American support for Taiwan be Ambiguous*, September 24 2020, at <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2020-09-24/dire-straits> και Greer, T., Taiwan’s Defense Strategy Doesn’t Make Military Sense – But It Does Make Political Sense, *Foreign Affairs*, September 2019.

Θεσμοθετώντας Αμυντικές Σπουδές στην Ελλάδα: Είναι καιρός!

αναφέρουμε αυτήν τη συζήτηση, στην πλέον σύντομη εκδοχή της, για να μην εκδηλώσουμε κάποια προτίμηση. Στην πραγματικότητα, ο συντάκτης του παρόντος κειμένου θεωρεί ότι η ισχυρή στάση της Γαλλίας στην Ανατολική Μεσόγειο ήταν απολύτως χρήσιμη για την προώθηση της διεθνούς διαιτησίας των ελληνοτουρκικών διαφορών. Αντίθετα, επισημαίνουμε πώς μπορεί να ωφεληθεί ο ελληνικός δημόσιος διάλογος και χάραξη πολιτικής, στην ερμηνεία των γαλλικών συζητήσεων πολιτικής σχετικών με την εθνική άμυνα της Ελλάδας, εξετάζοντας διεξοδικά τον αμερικανικό επιστημονικό και πολιτικό διάλογο για τη συγκριτική υπόθεση - δηλαδή παρόμοιο με κάποιους τρόπους και ανόμοιο σε άλλους - της φύσης της εγγύησης ασφάλειας των ΗΠΑ προς την Ταϊβάν.